

ДМИТРО ТЯГНИГОРЕ

Сотничиха Гандзя

Ціна 35 центів

Дмитро Тягнигоре

СОТНИЧИХА ГАНДЗЯ

Ціна 35 ц.

1927.

Накладом Друкарні "Нового Життя"
206 Грент улица, — Олифант. Па.

В величезнім палацу, Северяна Червінського, в селі Скоках на Київщині, панувало велике оживлення. Палац був переповнений шляхтою, котра зіхалась на семейше свято панства Червінських — заручини їх доньки Ганусі з моцївим паном Вітольдом Запольським.

Гануся Червінська мала 22 роки, була то енергічна дівчина, гарної вроди, весела і дуже привітна, та добра для поневолених хлопів. Любила слухати українські пісні і сама їх знала, за що селяни платили їй щирою любовію, поважанням, та вдячністю.

Не одні плечі визволила Гануся від канчуків, не одним бідним допомагала і потїшала.

Вітольд Запольський мав 40 літ. Розпустне шляхетське життя наложило свою печать на його і так негарне лице. Гануся ненавиділа Запольського, але дала свою згоду під впливом вимагань своїх родичів, котрі не числили з її почуванням, а бажали поріднитись з Запольськими, такимиж гонорозими панами-магнатами, як і самі.

Того дня в палацу панувала веселість. Вино лилось рікою, шляхта побренькувала острогами і шабельками. Ксьондз Вацлав, наповнивши свою утробу смачними потравами і трунками, залицявся до шляхтянок і доказував їм, що йому дано право залицятись до женщин усього світа — бо він жінки не має.

Одна Гануся сиділа сумна і апатично гляділа на пнях гостей. Невеселі думи наповняли її гарну головку. Вона знала, що чекає її безпроглядне життя, звязане з панством - шляхтою і муж підстаркуватий, знищений морально і фізично. Коли трунки цілком запаморочили шляхетські голови, Гануся вийшла з

покоїв в сад, сіла на баштовій кам'яній стіні і сумно гляділа в степ. Туди на простір, на волю рвалось її серце і думки.

Задуму Ганусі перервала стара Марина, котра виколисала та вибавила її і кохала, як душу свою. Рівнож і Гануся любила Марину і довіряла їй свої думи.

Чого ви панночко такі сумні?, мовила Марина.

Тяжко Марино на серці, відповіла Гануся.

Ох знаю панночко моя люба причину вашої журри, не до пари вам пан Вітольд, він вже підстаркуватий і з лиця не гарний, а ви мов та красна ягідка.

В тій хвилі показався на дорозі, котра вела по-під стіну, молодий козацький сотник, в малиновім жупані, на баскім воронім коні. Чорнобровий, вродливий сотник, вздрівши чарівну панночку, кинув на неї своїми соколиними очима, що мов ті зіроньки сяли відвагою і красою. Задивилась і Гануся, затретіло серденько, перегнулась через стіну і любивалась сотником, а коли був він вже далеко і оглянувся, махнула хустиною.

Марино, хто це такий?, запитала Гануся.

О це панночко сотник Юрій Золотаренко, син славного полковника Павла Золотаренка, котрий недавно з славою впав в битві з Татарами. Він панночко вчений, учився в Києві, незадовго десь полковником буде.

А далеко він живе?

Не дуже далеко, на Ханськім Хуторі, там живе його мама удова, він одинак. Гарні та багаті люди.

А він вже жонатий? випитувала Гануся.

Ні панночко, ще не жонатий.

Гануся тяжко зітхнула і ще більше посумніла.

Чого ви панночко моя кохана так зітхнули ти-хенько шепнула — може часом запав в око молодий Юрасик?

Пізнала стара Марина, чого панночка посумніла і раділа в душі, що син її народу — той красний молодець, серце доньки магната-ляха вразив. Знала та-

кож, що Гануся хоч і ляшка, але любить український нарід і дуже прихильна була до него.

Ох Марино, мовила Гануся, пощо питаєш, хібаж ти не була молододою, хіба твоє серце тоді не бажало кохання, не тремтіло. Ах Марино, який-же він гарний. Колиб ще хоч раз його побачити.

Ох, що ви панночко кажете, недай Боже щоб пан довідались, цеж козак, а ви панянка.

Ех, Марино! На що мені те осоружне панство, коли серце ридає, опротивіло мені те шляхетське життя, хочеться на простір, на волю.

Бідненькі ви панночко. Щож робити, така доленька ваша, мусите коритись.

Ще побачиш Марино як буде, сказала, якось загадочно, Гануся і усміхнулась. Я Марино нічого не боюсь і як би прийшлося за свою долю поборотись то на ніщо не подивлюсь.

Задумалась стара Марина над словами Ганусі, а дальше мовила: жаль мені вас панночко моя кохана, най Господь вас обрадує і успокоїть.

Дякую тобі Марино, ти моя одна порадниця. Погляділа Гануся в степ кругом і зійшла з стіни.

Довго не спала Гануся тої ночі, все сотник ввижався.

Рано сказала осідлати коня і поїхала в степ в напрямку Ханського Хутора, щоби тугу свою розвіяти.

Якжеж подімала ця стріча на сотника? Побачивши чарівну панночку задивився Юрась на ню. От гарна козачка булаби з неї, промовив сам до себе, а коли вона махнула хустишкою, щось неначе вкололо його серце, якесь невідоме солодке і разом болюче почуття наповнило всьо його ество.

Погнав коня степом, щоби заглушити в собі те почуття, та як не летів його ворошенький бистрим соколом, а панночка все обганяла його і була попереду, та зазірала в козацькі очі.

Приїхав Юрась до дому, сів за стіл і задумався.

Підійшла до него мати і промовила: чого ти синочку зажурився? може кінь воропенький від вітру відстав у степу, чи може шабля притупилась?

Ох ні мамо, відповів Юрась, мій воропенький вітер обгоняє і шабля моя остра, мов блискавка сяє, та сталась мені друга пригода.

Чи не карі оченята причарували тебе синочку? Не соромся дитинко, розкажи мамі. Як що доброго, то може і за невісточку стане мені.

Ох вгадали ви мамцю, оченята, та шей не аби які, а панські.

Що ти кажеш синку, та де це і як?

Проїжджаючи, мамцю, по при палац пана Червінського вздрів я на башті палацовій панянку чорнобриву, чарівну, тай заглядівся я на ню, а вона на мене. Відіхав я, оглянувся, а вона хустиною махнула до мене.

Усміхнулась мама, стара полковниця Олена і відповіла: я знаю її синку, правда твоя, гарна вона і мудра, не горда така як другі, часами як викрадеться з дому, заїде на хутір, тай з козачками пісні співає, забавляється. Вона любить козаків, дарма що ляшка. Лишень не до пари вона тобі, її батько знатний шляхтич, нажиєш собі лишенька, та коби і голови не позбувся.

Чи то мамо слід козакови журитися за голову, відповів Юрась.

Та воно правда синку. Найби знала гонорова шляхта, що козак теж не гірш шляхтича.

Так довго ще бесідували мама з сином на цю тему, аж поки всесильний сон не поклав їх на спочинок.

На другий день нудився Юрась; все панянка крутилась перед очима, а над вечір осідлав воропенького і виїхав у степ.

Погляділа мама йому в слід, солодко усміхнулась і мовила сама до себе: поїхав мій соколик на лови.

Лишень виїхав Юрась з балки, глядить а йо-

го чарівниця верхом йому на зустріч. Вгляділа Юрася, повернула коня і кроком поїхала в сторону, та неначе ненароком упустила шовкову хустинку.

В одну мить, хустинка була в руках Юрася, він догнав панночку, вклонився і подаючи хустинку мовив: *дозвольте панночко оказати вам маленьку прислугу.*

Спинила панночка коня, взяла хустинку і промовила; *дякую вам пане сотнику за прислугу, а коли вам пощастило найти мою хустинку то дозвольте вам її подарувати. З цими словами віддала хустинку назад.*

Дорога панночко, не ждав я сьогодні такий красний дарунок дістати. Чимже я вас віддарую?

Чим, мовила панночка, а ось тим, що стрінувся зі мною.

Юрась опустил голову і мовчав.

Всеж таки я буду в довгу бо і дарунок дістав і вас виджу. А хіба ви пане сотнику хотіли мене видіти?

Не хочете відповісти?, допитувалась панночка.

Тай пощо вам панночко таке питати? Таж і у мене серце однаково беться як і у шляхтича, пощож його дратувати.

Ні пане сотнику я не дратую вашого серця, я щиро питаю.

Чув я дорога панночко, що ви щира людина і не така горда як друге панство, але всеж між нами велика ріжниця — я козак, а ви шляхтянка. Ви живете в розкішнім палацу, а я в убогім хуторі.

Ну то скажіть мені пане сотнику, то ви вчора над вечір їхали попри палац?

Не знаю, може і я. Дозвольте і вас панночко запитати, чи то ви сиділи вчора над вечір на палацовій вежі?

Не знаю Юрасю, може і я.

Що я чую? скрикнув Юрась. Звідки ви знаєте моє ім'я.

Хотіла знати, тай довідалась.

Не ждав я, не гадав я, щоб ви панно Ганусю зацікавились мною.

Ах Юрасю, Юрасю! соколе мій і ім'я моє знаєш, а не хочеш відповісти, чи хотів мене стрінути. Бач, який ти лукавий. Тепер не маєш як крутити. Чекаю на відповідь.

Якби я не хотів, люба панночко, видіти вас, то не бувби тут зараз.

І якби я не хотіла тебе видіти, то також не булаб зараз тут.

Замовкли обоє і їхали звільна, а серденька горіли, краса до краси, любов до любови рвались. Не було вже козака і шляхтянки, були двоє молодих сердець, котрих ще не зівечило життя. Вони готові були кинутися у боротьбу з цілим світом, щоби досягнути своє щастя.

Юрасю, мовила панночка, виїжджай завтра в цю пору, поговоримо о дечім, бо я зараз не годна думок зібрати. Добре?

Ще питаєте? І я вас хотів о це просити, та не смів.

Не смів? Длячого? Можеш мені все сказати, що лежить у тебе на серці.

Не годён виповісти всего, що лежить на серці. Вірю орле мій. І я зараз не годна сказати тобі всього. Завтра краще поговоримо. Будь здоров, я поїду до дому. Кланяйся мамі від мене.

А хіба ви знаєте мою маму?

Знаю Юрасю, я все знаю. Ну прашай до завтра.

Поцілував Юрась ручку панночки, погляділи одо другому в очі мило та любо і розстались.

Веселий вернув Юрась до дому. Побачила його мама і мовила: Щож синочку виджу, що повелось тобі.

Ох повелось мамцю і сам того не ждав. Розказав Юрась мамі від слова до слова. Втішилась мама, що панночка і про ню не забула. Помагай тобі Біг

синку. Нехай знає гонорова шляхта, якого козачка сина має.

Отак до пізної ночі радили раду мама з сином.

На другий день, над вечер, виїхав Юрась за хутір і за кілька хвилин вздрів свою рожеву мрію, котра на бистрім кони летіла йому на зустріч.

Зіскочили з коний, привитались, очей одно з другого не зводили і не чулись, як час пройшов в мятлій розмові.

Не спала Гануся почамн а думала, гадала про будуче. Образ вродливого сотника все стояв перед її очима і пеначе кликав з палацу до нового життя, на хутір козацький. Знала Гануся добре, що її чекає наколиб вона знехтувала шляхетські традиції і гонор та рішилась віддати своє серце козакови і стати його жінкою. Прокляття і пімста впалиб на її голову. Але разом з тим впливав образ її будучого життя з підстаркуватим огидним Запольським. Невже за для тих традицій і гонору вона має занапастити свою вроду, свої літа молодії. Весна раз в життя буває, раз серденько любови просить і раз воно горить першим святим вогнем. Що всі богацтва, почоти, пишність, в порівнанню з тими соколиними очима, що так палають до неї любовію? Ніщо, вони неможуть принести її втіхи, щастя, радости. Хиба козаки не люди? Ні! люди такіж самі, як і шляхта і між ними є освічені люди, великі лицарі і герої, оборонці і местники за кривду свого народу, поневоленого шляхтою.

Такі думки з дня на день схиляли серце Ганусі до її любого сотника, а вогонь любови розгарявся що раз більше; палив всьо шляхетське і освітлював козацьке. Згоріли на тім вогни шляхетські традиції, гонор, пишність і всьо, всьо. Стала Гануся вільною, якби новонародженою на світ, в котрім пізнала своє правдиве щастя.

Раз, коли Гануся вся була в обіймах тих солодких мрій, до її покою ввійшов її жених Запольський

і привитавши, спитав: смію думати і бути певним що ви мрієте о недалекім новім життю?

Так ви вгадали. Хиба може бути для дівчини що милійшим над мрію о супружім життю, котре має всьо змінити і принести її нові утіхи, радощі і печалі. І я стою на порозі того нового життя, якжеж можу не думати о нім.

О цвіте мій рожевий! скрикнув Запольський, яким же цілющим бальзамом ваші слова освіжили моє серце. Ручу вам, що будете зі мною щасливі.

Так я певна в тім, що нове життя принесе мені щастя.

Ви не повірите, моя дорога, з якою нетерпеливістю я чекаю на ту хвилю, коли ми станемо на ступнях вівтаря.

І я рівнож чекаю тої щасливої хвилі з великою нетерпеливістю, промовила з легким усміхом Гануся.

Запольський розпливався з радощів, а Гануся теж раділа, що може висловити свої почуття словами правдивого значіння, котрих Запольський не знав, а длятого розділяв ту радість.

Одного вечера виїхала Гануся, щоби стрінутись з своїм Юрасиком. Застала його на умовленім місці сумним. Зрозуміла вона, чого сумний її миленький, жаль стало його. Припала на його груди і палко цілувала його очі, котрі знов засвітились світлом любови, надії, радости.

Юрасю! Запитала вглядаючи в його очі. Скажи мені все і я відповім тобі щиро, сердечно.

Ох любя Ганусенько, щож маю сказати, хиба ти сама не знаєш, що кожда жива людина шукає пари.

І ти Юрасю ще не знайшов собі пари?, лукаво спитала Гануся, тулячись до його грудей.

Не дратуй мене мила, скажи своє слово, нехай я не мучись. Хоробрий в битві, безстрашний перед смертю, я боюсь вимовити одно слово.

Любий! Я слухаю серцем, воно хоче те слово

від тебе почути. Чуєш, як бється моє серце, для тебе мій орле.

Що я чую! Скрикнув Юрась. Так знайже: я люблю тебе над життя своє. Тепер чекаю від тебе слова.

Моє слово такеж як і твоє і ти мені орле до любови, до серця припав. Мене силують вийти замуж за осоружного Запольського, вже навіть заручини відбулись того дня, як я тебе вперше вздріла.

Як?! Ти заручена?! Скрикнув Юрась. Не хвилюйся Юрасю. Я поки що свободна і серце моє можу віддати кому захочу.

Навіть козакови?, спитав Юрась

А ти може маєш для мене жєниха Юрасю, що о цім питаєш?

Так Ганусю, маю, хоч і зараз тут у степу він готов своє серце тобі віддати і жінкою — голубкою своєю сизокрилою звати.

А якже він називається, спитала усміхаючись панночка.

Сотник Юрась Золотаренко — ось він перед тобою.

А то ти себе самого сватаєш. Ах ти штукарю.

Гаразд Юрасю, мовила панночка поважно, а ти з мамою своєю радився, може вона не захоче мати ляшку невісткою.

Де там не хоче, мама лишень о тїм і мріє.

Знаєш що Юрасю, я завтра приїду до вас на хутір, там поговорим. Хочу чути, що твоя мама скаже і тоді скажу своє послїдне слово. Добре Юрасю?

Добре! тільки...

Тільки що Юрасику, довго чекати? Ти готов тут в степу заручини справляти.

Не заручини, а хочу слово чути від тебе.

Ні, любий, слово завтра в твоїй хаті, при твоїй матусі, так краще буде. А зараз прашай любий до завтра, до того чудового дня, котрий буде вісником нового життя. Стиснув Юрась в горячих обіймах Ганусю, вона скочила на коня і за пару хвиль зникла.

Завзята буде козачка, мовив Юрась сам до себе, з щасливим усміхом на устах.

Вернувши до дому, оповів мамі о своїй розмові з панночкою.

Гаразд синку! мовила мама. Я серцем чую, що вона буде моєю любою невісточкою.

На другий день стали готувитись до стрічі. Стара Олена одягнулась в святочну одягу й прибрала гарно світлицю. І не помітили навіть, як панночка вїхала в подвіря, зіскочила з коня і зявилась біля дверей.

Чи позволите зайти до вас? запитала панночка.

Дуже рада бачити Вас в моїй оселі, відповіла стара полковниця, витаю вас вельможна панно, в цій козацькій оселі, в котрій ще живе дух мого покійного мужа, славного лицаря полковника Павла Золотаренка. Ви знайдете тут братську любов і пошану. Знаю, що ви не горді, любите наш нарід і для того дуже рада вас видіти у себе, вибачте лишень, що не зможу вас прийняти, як слід по шляхетськи, але за то прийму щиро, сердечно по козацьки.

І я, мовила панночка, з приємністю переступаю поріг вашого дому і рівнож щиро, сердечно з пошаною витаю. І з цими словами поцілувала Олену в руку. Розплакалась стара козачка, дочекалась красно-го сина і пошани від доньки польського магната. Притулила панночку до свого серця і горячо поцілувала. Потім посадила її за стіл і очей не зводила з неї. Гляне на сина, на панночку і серцем радіє. Сіла біля неї, обняла за гнучкий стан, як свою донечку і мовила: Оповідав мені син про стрічу і розмову з вами. Наколи наше козацьке життя, наші звичаї і віра православна по серцю вам, а син мій по любови — то я щаслива буду бачити вас в парі і називати своєю любою донечкою і невісточкою. Скажіть своє щире слово, най мій Юрась не нудить світом.

Тепер вислухайте мене, промовила панночка. Хоч я шляхетського роду, донька того чолбвіка, кот-

рий всею душею ненавидить козаків, але я цих поглядів і чинів шляхти не поділяю, а осуджую. Я люблю український нарід і співчуваю його недолі. Стрінувши вашого сина, сама не знаю для чого, видно так доля мені судила, ще більше зненавиділа шляхетство, а син ваш став моєю мрією, про вільне людяне, щасливе життя і я твердо рішила скинути з себе бондючність шляхотську і вступити в життя козацьке, а для того з радістю годжусь стати жінкою вашого сина, а вашою невісткою. Буду вас люба мамцю любити і шанувати, а з Юрасьом слави роду нашому добувати. Не повстидаєтеся мною, сонечко мене в постелі не застане і шити і прясти і в полі жито жати я умію, а коли прийдеться на герц з ворогом стати, то шаблю в руки візьму і славу нашу лицарську, козацьку на поталу не дам.

Невістонькож моя мила, донечко кохана, вояко мій золотий, най же Бог вас благословить діти мої милі, діти мої любі, ридаючи премовляла Олена, притуливши до себе сина і будучу невісточку, осипуючи їх горячими поцілунками.

Ще одно донцю питаю тебе, а як з вірою буде?

З вірою мамцю то є так: якої віри чоловік, такої має бути і жінка, а крім того віра православна люба мені — бо є чиста по закону і заповітам Христа. Я стану хоч і не рідною, але щирою донькою церкви православної і українського народу.

Голубко моя сизокрила, якжеж тебе не кохати, коли ти така мила.

Якжеж ми сину почнем цю справу? мовила мама.

Я гадаю мамцю так: що нам треба вибратися звідсіль на другий наш хутір над Дніпром. Заберем туди Ганусю і там відбудеться весілля.

Так це добре Юрасю ти придумав, сказала Гануся. Я приготуюсь і як ви переїдете туди — то одного дня попрощаю палац і прилину до вас. Труднощів я не боюсь, я родилась бути козачкою, а не панянкою, мене ніщо не залякає. На тім і рішили спра-

ву. Мама заходилась частувати свою горличку і весело проводили час в сердешній розмові, о будучім життю.

Тимчасом в подвіря зайшов корчмар Жид Йосько. Вздрівши панського коня, зараз догадався, що певно панночка гостює у Золотаренків і запитав козака Гната, чий кінь є.

Того хто на нім приїхав, відповів бувалий козак.

А хтож на нім приїхав, допитувався Йосько.

Тай, кого кінь привіз. А тобі нащо це знати?

Так собі хотів знати і почав зазирати до хати.

Гнат не довго думаючи, схопив жида за ковнір, вивів за ворота і дав такого прочухана, що Йосько полетів сторч головою, а схопившись дав волю ногам, що і конем його не дігналиби.

На вивіди прийшов, пся віра, мовив сам до себе Гнат.

Гануся нагостювавшись у волю попращала свою будучу свекруху і жениха і поїхала до дому весела і щаслива.

Не менше були раді мама і син, вони не могли на говоритися як всьо мають зробити, щоб діло довести до кінця.

Щож робив Йосько? хитрий жидюга скомбінував собі що панночка не спроста гостює у молодого значного сотника, а для того заліз в хаші і підглядав, коли панночка, виїде. Він добре видів з свого укриття як сотник випроваджував панночку за ворота, поцілував її ручку і як вона проїхала по при него з веселою усмішкою на лиці. Йосько знав всі секрети панського палацу — та був заушником пана Червінського і не оден хлоп завдяки йому відвідав панську стайню і горячі канчуки. Тепер він роздумував над тим кому має донести про все те що видів п. Червінському чи Запольському, від кого ліпшу нагороду може дістати і рішив піти до пана Запольського. За пару годин Йосько переступив поріг панський і низенько склонившись так почав: Я маю сказати ясно-

вельможному панові великий секрет, котрий для пана буде дуже цікавий. Говори, відповів пан Запольський усівши в мягкім фотелю.

Ясновельможний пане! почав Йосько, сотник Золотаренко залицяється до панни Анусі.

Що! скрикнув Запольський і скочивши на ноги вхопив Йоська за ковнір і потряс так сильно що той аж зубами задзеленькотів. І ти пся віро важився мені таке говорити на мою наречену — доньку шляхтича, та я з тебе шкіру скажу злупити.

Ой вей змір! Помилуйте ясновельможний пане, залементів Йосько, я зараз бачив на свої очі як панна Ануся була в гостях у сотника Золотаренка, він її впроваджував і цілував в руку, вони завтра певно знов там будуть — бо крикнули до него — буду!

Запольський випустив Йоська з рук і почав бігати по покою, а після став коло него і мовив: Гляди я дознаюсь і як то о чім ти говориш, правда, то маеш сто дукатів, коли брехня, то сто нагаїв дістанеш. Иди і будь німії як риба.

Вийшов Йосько від пана і почав клясти себе на що він вилуцався в цю панську історію, чи будуть дукати, хто знає, а що нагаїв може дістати, то більш як певно.

Запольський довго неміг успокоїтиса і придумував способи пімсти Золотаренкови. Якто щоби козак важився залицятиса до його нареченої, се нечуване зухвальство. Він знав, що Гануся симпатизує хлопам і це ще більш проводило його в лють.

На другий день Запольський вислав двох вірних гайдуків на чати, наказавши їм зараз дати йому знати наколи панянка появитьса біля Ханського хутора. Не довго їм прийшлося чекати, скоро вони вздріли сотника Золотаренка на дорозі, котрий видимо когось очікував бо вглядався в дорогу що вела в село Скоки. За скілька хвилин побачили гайдуки і панночку, яка що духу гнада конем на зустріч сотникови. Гайдуки заждали аж поки сотник і панночка не стрі-

нулись, позлізали під лісом з коней і посідали на горбочку любенько розмавляючи, а тоді віхром понесли до свого розлютованого пана і принесли йому приємну вістку. Лютості магната не було преділу, його трясло неначе в лихорадці. Сказав осідлати коня, взяв трох вооружених гайдуків і вирушив з палацу з метою, як прийдеться, то і смертю покарати сотника за його зухвальство. Біля ліса позлізали з коней, привязали їх до дерева, а самі тихцем пішли до того місця де сиділа залюблена незвикла пара.

Тимчасом з другої сторони з укриття за рухами гайдуків в попередню і останню хвилю пильно стежило шістьох козаків з Гнатом на чолі. Гнат по відїзді панночки з хутора проїздив по при палац Запольського і вздрів Йоська як той вийшов звідтам оглядаючись чи нема нікого на дорозі. Гнат зразу догадався що жидюга ходив продавати панови сотника і панночку. Нічого не сказав сотникови, а рішив слідити за усім і в часі потреби нежданно явитися з помічу, і коли сотник виїхав з хутора — то за ним стороною вирушив Гнат з козаками, котрі тільки чекали нагоди аби виступити на герц з ляхами і познайомитися з їхніми плечима.

Сотник і панночка так були пильно заняті розмовою що навіть не помітили як перед ними зявився лютий Запольський з гайдуками. Преч хаме! Заревів Запольський до Золотаренка.

Але сотник не був з боязливих і спокійно відповів: Пощо мені вельможний пане преч іти, коли мені приємно і тут посидіти з панночкою Ганусею, а як вам не приємно бачити нас у парі — то можете забиратись туди звідкіль прийшли.

Замовчи! Знай з ким говориш! прошепотів Запольський здержуючи вибух гніву. Панно Ганусю, прошу в тій хвилі залишити це не відповідне для вас товариство і їхати зі мною до палацу.

Тоді і панночка промовила: чи це відповідне

для мене товариство — то моя річ і не вам мене учити, коли будете моїм мужем тоді будете слідити за мною, а зараз прошу лишити мене в спокою.

Я ще раз прошу вас і вимагаю від вас як моєї нареченої, їхати зі мною, а то я вас силою заберу.

Що силою? крикнув сотник. Геть звідсіль, доки цілий, а то не подивлюсь що ти шляхтич-магнат.

Ти смієш так до мене шляхтича розпускати твій хамський писок. Проч бо на шмати порубаю, зничав Запольський і витягнув шаблю.

Я за твердий щоб мене на шматки порубати відповів сотник і добув свою шаблю.

В цю критичну хвилю, як з під землі з'явився Гнат з козаками і грізко крикнув: А ну геть собаче насіння, куда лізеш. Хлопці займайте цих розбишаків. Хлопці лише чекали сего і так зайняли канчуками пана і його охорону що ті дали знати ногам аж закурилось за ними. Отак їх почував Гнат, нехай честь знають.

Може Ганусю ти вже не їдь до дому, сказав сотник.

Ні Юрасю я поїду, я не боюсь нічого, ти лишень готов всьо, я тобі перешлю вістку, а видубутись з палацу я зумію. Не журись мій соколе, добре що вже почалось шасливо, скоріійш скінчиться. Попращалась Гануся з сотником і поїхали до дому.

Вернув сотник на хутір, оповів мамі усю пригуду і журились обое аби Ганусі не заподіяли чого лихого. На другий день почали готувитися до переїзду на другий хутір.

Коли Гануся вернулаь до дому там ще нічого не знали, але за годину з'явився пан Запольський і оповів панству Червінським про “мілосьне стосункі” пани Ганусі з сотником Золотаренком. Червінських не наче хто окропом попарив від такої несподіванки, не хотілось вірити, але це оповідав їм наочний свідок шляхтич, котрий навіть перехопив дещо від козаків при тій оказії.

Яка ганьба! промовила пані Червінська. Нехай шановний пан заспокоїться сказав рішучо пан Червінський — то всьо зараз буде зліквідовано, ручу вам моїм шляхетським словом. Я зумію повернути порядок і послух. Гануся вибачиться і покається за свій безтактний поступок.

Зараз сказав п. Червінський покликати Ганусю. Чекали її приходу з нервовою нетерпеливістю, усї троє кипіли гнівом, а пан Запольський ще й невгамованою заздрістю.

Гануся виділа як пан Запольський вїзджав в палацовий двір і коли її покликали до родичів знала чого і приготувилась до завзятої боротьби за свою нову солодку доленьку. Ввійшла до покою спокійна окинула всіх зглядом повним поваги і запитала: ви мене кликали?

Так! мовив пан Червінський, хочу тебе запитати де ти була годину тому назад?

Там де пан Вітольд мене стрічали, спокійно відповіла Гануся.

І ти важишся потверджувати свій огидний учинок, замість того щоб упасти на коліна і вимолити перед нами і паном Вітольдом, твоїм женихом, прощення за своє безрозсудство.

За що я маю просити прощення, за то що я говорила з паном сотником, щож тут такого злого. Вона збожеволіла....

В тій хвилі проси прощення у пана Вітольда закричав пан Червінський, а то я не подивлюсь що ти моя донька, а силою заставляю тобі вибити з твоєї голови такі дурниці. Що то за приязнь з якимсь козаком-різуном шляхти.

Най краще п. Вітольд вибачиться передо мною за то що дозволив собі нарушити мою розмову з п. сотником. Я не є невільниця і не дитина, з ким хочу з тим розмовляю.

Це мені дає право думати, вмїшався в розмову п. Запольський, що у них та приязнь зайшла дуже

далеко і можливо що паньство будуть мати зятьом козака і бавити козаченят.

Пан Червінський зірвався на ноги і заричав: пане Вітольд прошу не ображувати мій шляхетський гонор. Я цію божевільну упокорю, хоч бим мав дух з неї вигнати, а з тим хамом також розправляюсь.

Відповідай мені зараз, звернувся Червінський до Ганусі, яким чином ти запізналась з тим харцизом?

Я запізналась не з харцизом, а з чоловіком чесного лицарського роду, а як і для чого це моя річ.

Отже панство на свої власні уха чують що то не є випадкова стріча і що той хам керує розумом і серцем панни Ганусі, піділяв масла в вогонь розлютований Запольський.

Тепер промовила пані Червінська до Ганусі: вислухай моє останнє слово: зараз проси прощення, завтра піди до сповіди відпокутуй свій гріх і ми тобі пробачимо твою нерозважність, наколиж цього не учиниш — то я відречусь від тебе і прокляну той день і годину в котру тебе породила на світ.

Я хотілаб знати в чім моя така тяжка провина, відповіла Гануся.

Ти шляхтянка не знаєш того що козаки, схизматики і різуні то суть наші тяжкі вороги і заводиш з тими драбами, місце котрим на палі, приязнь, прошепствів пан Червінський.

В тім моя провина, мовила Гануся, а хиба шляхта не ріже козаків, не саджає як ви сказали на палі, не здирає з живих шкіри і вони за то мають бути добрими до вас.

Замовчи, виродку за гріхи наші, закричав пан Червінський.

Панна Гануся так говорить як справжня козачка, ядовито мовив п. Запольський.

Справжньою козачкою бути є честь, відповіла Гануся.

Геть з моїх очей, затулав ногами пан Червінський, ти ще на колінах будеш просити прощення.

Не знаю хто у кого, гнівно сказала Гануся і вийшла до свого покою.

Панство Червінські і Запольський сиділи як громом прибиті.

Даю слово гонорове, перервав мовчанку Запольський, що той хлоп вже певно замовляє музики на весілля.

Шановний пане Вітольд не рвіть наші серця, котрі і так страшно стурбовані, а дайте ліпше подумаєм як помочи сему ділу.

Инчої ради нема як відбити легені тому харцизови і йому відбагнеться залицятись до доньки шляхтича — подав свою раду п. Запольський.

Цілком з тим погоджуюсь, відповів п. Червінський, але як це маєм уплянувати? Золотаренко має за собою поважну силу, мусимо вислідити його і там звести порохунки.

Так цілком слушно, мовив задоволений пан Запольський, завтра будем мати його в своїх руках: я пішлю до него жида Йоська, котрий відкрив мені весь секрет і він від імени панни Ганусі запросить його на побачення в ліс до трох дубів. Сотник полетить туди і як навіть буде мати з собою кілька козаків, то і ми з голими руками чекати не будемо і можемо їх усіх відправити до сто дяблів.

Чудова ідея! скрикнув п. Червінський. На цю розмову надійшов ксьондз Бенедикт Шиманський, котрому шляхтичі відкрили всю історію. Ксьондз витріщив очі наче на божевільних. То шатанська справа белькотів. Завтра того драба щоб на світі не було, даю вам моє благословенство, а що до Анусі — то я сам її упокорю, бідна невинна овечка, дзецько моє, не розуміє ще того що то є драпіжний вовк. Я зараз іду до неї і ручу вам що за годину — вона буде у ніг ваших в слезах просити вибачення.

Ох ксенже! виратуйте її, почала просити пані Червінська.

О тім нема сумніву, впевняючо говорив ксьондз Бенедикт. Вам верну донечку, а вам, пане Вітольд наречену. У всіх родилась надія на лучшу перемінну ситуацію.

Ксьондз Бенедикт, начепив корунку на руку і з побожно опущеними очима пішов до Ганусі. Ввійшовши став, зложив руки на груди і дивився на Ганусю. Це в кінець розлостило її, але чекала що буде дальше:

Душко Божа, дзецко злоте, що з тобою? мое серце розривається від болю, що той галган навів на тебе гнів родичів і нареченого і що ти заплямила себе обцованьом з шизматиком. Ти не повіриш як мені жаль тебе.

А скажіть ксьонже, одізналась Гануся здержуючи гнів, ви себе не заплямяєте обцованням з схизматицькими невинними дівчатами котрих ви силою забираете до себе і насилуєте, вам їх не жаль?

Ох душко Божа! що я чую від тебе, либа шляхтянці пристало таке говорити і кому — своєму пастирови. Опамятайся, тебе вже не видно з гріху.

Так! мені кажете не пристало це говорити ойче, а вам духовній особі пристало це чинити і ви, морально упавший, утопаючий в пянстві, в розпусті прийшли мене від гріхів очищати, гляньте в люстро на ваше свентобліве лице на що воно подібне, на нім написана міра випитих вами трунків і число невинних жертв що впали завдяки вашим звірячим інстинктам. Геть від мене блуднику, бо як вхоплю що в руки, то лоб розібю, мерзото огидна.

Душко... але не успів договорити — бо Гануся вхопила бронзовий ліхтар в руку і Бенедикт як куля вилетів з покою від злого дзєцка і коли ввійшов до покою де його чекало паньство, усі побачили що його місія не мала успіху. Бенедикт сів, тяжко сопів і

обтирає хустинкою піт . А що?! як? запитало ще більш зхвильоване панство.

Зле, тихо відповів ксьондз, у неї помішані змисли, вона таке говорить що цілком не до речі, вона вигнала мене. Завтра того драба щоб не було. Як його не стане, то може ми її ще спасем. Довго ще сиділо панство і нараджувались над пляном пімсти сотникови.

Тимчасом Гануся успіла написати Юрасеві о своїм положенню, щоби він стерігся пімсти і як мога скорше дав знати коли будуть на місці в другім хуторі, написала рівнож що її стережуть і вони побачитись тепер не зможуть. Цю вістку стара Марина через двірського парубка переслала сотникови. Заворушилась гонорова шляхта, промовив Юрась до мами, спішіть з виїздом аби скорше Ганусю визволити. Біднесенька вона, сказала мама, десь там знущаються над нею.

На другий день над вечер зявився в подвірю Золотаренка Йосько. Тобі чого? запитав Гнат.

До пана сотника в важній справі, відповів Йосько.

Гаразд! ходи в хату. Ввійшли. Що скажеш Йоську? запитав сотник.

Маю щось пану сотникови на самоті сказати.

Можеш говорити тут, у мене перед Гнатом секретів нема.

Скрутився Йосько, але нема ради отож і почав: панночка Гануся просили аби п. сотник зараз були в лісі, коло трох дубів, вони там чекатимуть.

А деж ти видів панночку? запитав здивований сотник.

Я був в палацу, а панна Гануся закликали мене до себе і просили аби я пішов до вас.

Хитрий Гнат стояв з боку і лишень посміхувався і в кінці розмови запитав Йоська: так ти кажеш що тебе післала панночка?

Я перепрошую, але я з вами не говорю а з п. сотником, відповів Йосько.

Так ти говорив з паном сотником і я мовчав, а тепер будеш говорити зі мною. Відповідай мені зараз хто тебе післав?

Пане сотнику! залементів Йосько, за моє прислуге вам мені таке честь. Чого виш хоче від мене?

Гнатє! в чім справа?, запитав сотник.

Коли зараз всьо не виясниться п. сотнику, то скарайте мене на горло, відповів Гнат і звернувся до Йоська: ну пся віро, говориш чи ні?

Що ви хочете від мене, викручувався Йосько — мене післала панночка. Хотів ще щось сказати, але не успів бо Гнат так оперезав його канчуком що Йосько скрутився як посолений.

Говориш чи ні? вів допит Гнат.

Яж казав хто, муркотів Йосько.

Але другий канчук розв'язав язик і жид оповів що його прислав пан Запольський а не панна Гануся.

О! це инча річ, мовив Гнат, тепер скажи жидку як то ти дав знати Запольському що панночка тут була?

Йосько затрясся і мовчав. Ну чого мовчиш і третій канчук знова поділав на Йоська і він до всего признався.

Ось тепер пане сотнику все ясно. Дякую тобі Гнате за прислугу, мовив сотник, але звідки ти всего до гупався.

Гнат оповів о своїй першій стрічі з Йоськом, а закінчивши сказав до Йоська: тепер ходи зі мною трошки посидиш собі, відпичнеш, а після я тобі видам надгороду і підеш до дому. Повів Гнат Йоська і замкнув в коморі.

Рішив сотник провчити пана Запольського аби не викликав його на побачення, отож зібрав чоловік 20 козаків і пішо обійшли дорогу й увійшли в ліс до трох дубів і залягли там. За яку годину з'явився Запольський і Червінський з гайдуками і безпечно по-

чали оглядати місцевість і нараджуватись, але в той мент роздався грізний клич козацький, засвистали канчуки і перелякані ляхи почали втікати куда хто попав. Знова дістав Запольський дещо на памятку, а при нім і п. Червінський.

Ще більшою злістю запалали шляхетські серця. Порішили поспішити з весіллям, а як стане Гануся жінкою Запольського, то минеться все і забудеться.

За три дні отримала Гануся від Юрася, через Марину вістку, що всьо готово і він чекає на шо пізнім вечером недалеко палацу.

Стала Гануся готувитись в дорогу, зложила в кошичок свої коштовні річі, приготвила два пістолі, ніж і чекала вечера. Вечером панство Червінські виїхали в сусіднє село, це було на руку Ганусі, лишень треба усунути гайдука, котрий сторожить коло дверей. І на це наїшла спосіб, добула з шафи фляшку старої сильної горілки і покликала гайдука аби відкрив. Хочу випити трохи горілки може засну, сказала Гануся гайдукови і наляла йому великий кубок за услугу.

Боявся гайдук пити, але чудовий запах трунку подолав його, випив, вийшов з покою, сів коло дверей, довго боровся з дрімотою але не дотримав справи і захропів. Тоді Гануся забрала що її було потрібне і за кілька хвиль була в парку, а там вилізла на стіну і при помочи шнура спустилась на дорогу. Неподалеку почула крик перепилиці "під подьом" і пішла прямо туди, ще хвилина і вона була в обіймах свого Юрасика, котрий виглядав її з нетерпеливістю. В корчах стояли козаки і коні, посідали усі на коней і кроком поїхали, а коли виїхали на простору биту дорогу, погнали коней що духу і досвіта прибули до хутора над Дніпром. З нетерпеливістю очікувала стара Олена Ганусю і приняла її в горячі обійми. Щож там донечко десь знущались над тобою? питала Олена.

Всього було мамцю, але то байдуже, добре що вирвалась.

А знаєш Ганусю хто це нас видав? питає Юрась. Хто? Ой скажи Юрасю то цікаво знати.

Йосько нас видав Запольському.

Що ти кажеш — той жидюга не одному заляв сала за шкіру. Ото коби він попався хоч на хвилинку мені в руки, я йому всьо пригадалаб.

Як хочеш мати його в руках, то я зараз скажу привести, мовив Юрась.

Ой дай мені його Юрасику.

За хвилию привели Йоська, котрого козаки привезли з собою на хутір, щоби той наразі не видав тайни внізду.

Я тебе коли посилала до пана сотника? запитала Гануся Йоська.

Той нічого не відповідав лишень трусився.

Трусинься погакець, а межі селянами вештаєшся і видаєш їх шляхці. Кладіть хлопці його. Заверещав Йосько, та це не допомгло, розложили козаки, а Гануся вишмагала канчуком аж халат полускав. Тепер іди і кланяйся від мене пану Запольському. Скажеш що це тебе так вихрестила козачка Гандзя. Марш. Вивів Гнат Йоська за ворота, змилосердився над ним і ще від себе уділив йому два канчуки, замекотів Йосько і ледви поплентався до коршми, до свого свояка і той відвіз його до дому.

Від Йоська Запольський довідався де знаходиться Гануся і про її розправу з Йоськом. То не панночка, прошу ясновельможного пана — то вже розбійничка. Вона казала що як піймає пана — то панови шкіра полускає від канчука. Ой вей мір! мало мене не забили. Гупала і гупала. Це я добрі дукати заробив.

Щож творилось в палацу пана Червінського?

Гайдук що проспав панночку, коли вздрів, що її нема, зразу догадався, длячого його вона напоїла. Доганяти було за пізно, а для того він поставив на

своє місце другого гайдука, запевнивши його, що панночка спить. Для того відсутність Ганусі відкрилась пізно. Счинився рух в палацу, обшукали всюди та надаремно, найшли лише сліди, що Гануся перелізла через стіну на дорогу. Пан Червінський кинувся на хутір Золотаренка, але там не застав нікого і вернув розлютований, проклинаючи доньку за утечу до хлопів. Не забаром з'явився і пан Запольський і оповів все що чув від Йоська.

На милосць Боскев! заломила руки пані Червінська, з шляхецького дзєцка зробилсєв лотр і збуї.

Трупом паде! скрикнув пан Запольський, я вирву її з того підлого гнізда. Прощу панства собі тільки представити, що ваша одиначка, прегарна Гануся знаходиться в обіймах козака, їсть з ним з одної миски галушки і за скілька день схизматицький патлатий піп охрестить її в православє і звінчає з козаком — буде зватись Гандзя Золотаренко.

До сто дяблуф! закричав і пан Червінський. Очі свої спокійно не закрию, коли не побачу Ганусю у ніг своїх з покорою, а того драба не покараю.

На другий день кругом вже всі знали, що донька діди́ча Червінського Гануся втікла з козацьким сотником Золотаренком. Зі́халося безліч шляхти ратувати гонор, але щож могли чинити, коли Гануся по своїй власній волі пішла, виступити відкрито на герц теж не могли; бо не мали настільки сили і врешті це моглоб визвати повстання, а для того рішили тайно ділати, напасти на хутір несподівано, коли сотника не буде у дома і силоміць забрати Ганусю до палацу.

В часі нарад вніс гайдук лист до пана Запольського, той прочитав і впав у таку лють, що зхопився з фотеля, почав бігати по покою, потрясуючи кулаками комуь грозив.

Що з вами? запитали усі.

Триста пйоронуф на їх голови. Ось що, слухайте, коли маєте вуха.

Гоноровий п. Запольський!

Запрошую вас на весілля, котре відбудеться в неділю. Потанцюєм, а як не зможете то я маю на то лік, самі ноги будуть танцювати. Приїзджайте я маю для вас на приміті гарну молодицю то й разом засва-таєте. Возьміть і черев'ятого Бенедикта з собою, я піду з ним гопака. До побачення.

Гандзя.

Як це панству подобається? такі кпини. Конець сві-та, такого ще не бувало в шляхетськiм життiю. Цим листом Гануся підписала собі декрет — вона буде в моїх руках, твердо говорив Запольський.

Поки шляхта лютувала, та параджувалась, на ху-торі у Золотаренка ішли широкі приготування до весілля. Гостей очікувалось чи мало. І дійсно в день весілля простора хата і подвіря були переповнені гостями. Зібралась уся значна козацька старшина з жінками і доньками і прості козаки приїхали на ве-сілля до любимого сотника. Гануся у своїй весіль-ній одежі очарувала усіх, а що стара Олена то не мог-ла наглядітися на ню і натішитися. Поблагослови-ла діточок і виправила до церкви. З великою пара-дою відбулось прийняття Ганусі до православної церкви, а відтак і сам шлюб. Почулись стріли з му-шкетів і пістолів — то козацтво молодих вітало. Вийшла Олена, сина обійняла, невісточку пригорну-ла, від щастя слезами залилась. Почалась гостина, а там заграли музики, як пішла молода сотничиха в танець, то усі здивились, а після з дівчатами як заспівала — любо-мило було слухати. От-се кралю Юрась вирвав від шляхти. Козачка хоч куди, пере-мовлялась старшина і жінки.

Всім було весело, гуляло козацтво. Оден лиш вірний і розважний Гнат, як звечеріло був на чатах і бистре око і чуйне ухо не спали, а пильно стежили за усім. Вийшов Гнат в садок, став в тінь під грушею і вглядається в глибину саду. Коли це вздрів він, як

якісь темні постаті одна за другою перелізли через пліт в сад і засіли в ярку. Гнат припав до землі і поповз в подвір'є, в одній хвилі тихцем зібрав тверезих чоловік тринадцять козаків і усі припавши до землі виповзли у садок і залягли півкругом. За кілька хвилин з ярку показалось вісім чоловік, попереду ішов пригинаючись до землі отаман з мушкетом в руках. Ян і ти Антик будете стріляти зі мною, мір'яйте добре в сотника, тихо віддав приказ отаман, але стріляти не прийшлося, бо в ту саму хвилю, вся ватага була в руках козаків без стрілу, без крику. Отаманом був ніхто інший як п. Запольський з своїми гайдуками. Гайдуків повязали, викропивши перед тим добре канчуками, а Запольського Гнат, при помочи козаків, поволік в подвір'я, навчаючи його так: ти пане уважай і як хочеш жити, то не шарпайся і своїй гонор шляхетській сховай у кишеню, бо козацтво зараз веселе і як дізнаються в чім діло, що ти намірявся потайки, як розбишака, сотника з світа згладити, то тебе рознесуть на дрібні кусники, а так ще потанцюєш на весіллі. Запольський мовчав і розважав лишень, що з ним буде, знав дуже добре, що сухим з сеї okazji не вийде, а то щоб і головою не наложив, як попаде в руки п'яних козаків. Страх подолав всю лють, коби лишень вийти цілим, а пімста все одно своє зробить.

Тим часом Гнат лишив Запольського в подвір'ю з козаками, а сам увійшовши до світлиці мовив: пане сотнику! ще оден значний гість наспів, та журить-ся, що так пізно і не сміє в хату увійти. Чи позволите його ввести, я гадаю що веселості в світлиці, при його появи, прибуде.

Хтобто не був Гнате, веди в хату.

Гаразд пане сотнику і ви пані сотничихо готовесь гостя зустрічати.

Кого це він приведе? цікавилась Гануся.

Усі зір свій направили на двері, котрі за хвилю

відчинились і в світлицю майже внесли козаки на руках пана Запольського.

. Усі покотом лягали від сміху. Деж ти його Гнате дїстав? спитав Юрась.

Сам він пане сотнику прийшов.

Ага! розумію тепер всьо, говорив сотник. Дякую тобі Гнате-друже. Ну щож вельможний пане, бачу, що шануєш мене, коли на моє весілля прибув. Отож сідай за стіл, будь гостем, лишень гляди нашої веселости не нарушуй — бо не гаразд з тобою буде.

Запольський стояв, як громом прибитий, чи могла бути для него більша мука, більша наруга, яку сам собі вистроїв, але бажання жити і пімститись взяли верх. Сів за столом, а в горло йому неначе хто кіл застромив.

Не журись пане, мовив до него полковник Довбуш, пече тебе під печінкою, але то пусте залій горілкою. А ти Юрасю недавай сумувати гостеві, бачиш як вельможний нахнюпився, таж ви собі швагри пане з Юрасьом, ти засватав, а він звінчався, отже ви тепер рідня, Юрась свою жіночку буде в устоники цілувати, а ти будеш слинку ликати, знаєш так, пес як його пан обїдає, а він все облизується. Не журися пане, всяко на світі буває. Всі від цих жартів сміялись, за жовоти брались.

Наляв Юрась кубок варенухи і подаючи Запольському мовив: випий швагре за своє здоровля, бо за наше, краще ми самі випем, пий, їдж, і гляди веселіше, бо скоро в танець підем. Випив Запольський мовчки варенуху, а тут і Гандзя наляла кубок старого меду і промовила до Запольського: Знаю пане добре чого ти сюди приїхав і маю велику охоту хоч пятьдесят канчуків тобі дати, та маєш щастя що на весілля трафив. Кланяйся від козачки Гандзі шляхті і скажи, що коли непрошені сунуть свої голови до мене — то в пенѣ вирубаю.

Слава! слава нашій молодій сотничисі, залунало в світлиці.

А тепер пи йта заїдай, абись памятав, що був у мене на весіллю.

Знов випив Запольський, а потім і третій і четвертий кубок, вже й в голові шляхетській зашуміло.

А Юрась обійняв свою Гандзю і питає пана, а що шваґре, правда гарна моя жіночка?

Ой йому бідаці неначе плугом серце переорав, мовив сотник Калниченко.

Тепер Гандзю, горличко, розворуш трошки пана, піди з ним гопака.

Гаразд Юрасю. Ну пане вилазь на середину, а чому ти того череватого пасібжуха не привіз, я мала велику охоту з ним піти у танець

Запольський зашамотався і почав проситися:— пане сотнику уважай на моє шляхетство.

Що мені твоє шляхетство, відповів Юрась, я буду уважати на твої ноги, та гляди танцюй добре, бо біда буде.

А може пана треба настроїти до танців — то я можу настроїти, вмішався підпитий полковник Черлик.

Видить Запольський, що нема жартів, встав, заграли музики і пішов в танець. Отак молодець, похвалив Юрась, а тепер шваґре ми оба підем метилиці. Славно! закричали козаки, гуляй душа без кунтуша. Сіли за стіл, скінчивши танець, випив Запольський ще пару кубків і звалився під стіл.

Не дотримав справи вельможний, говорив Юрась, най лежить під столом як пес.

До самого раня веселились козаки, прочумався і пан Запольський під столом, підвівся, встидно стало. Тепер, звернувся до Юрася: пане Сотнику позовольте відіхати.

Ні шваґре поїдеш тоді як усі, не бійся я тебе не скривджу, дам воза, поїдеш від мене як гоноровий пан. Ще випем, гуляти так гуляти. За годину

часу Запольський знова лежав під столом і не оден козацький чобіт побував на його шляхетських плечах.

Але всякій забаві буває кінець, почали розїжджатися гості. Звелів сотник запрягти пару панських коней в віз, покликав козаків сказав привести гайдуків і звелів їм забрати свого пана і завезти до палацу пана Червінського. Три коні і двох гайдуків лишаються доки не вернуть воза.

Винесли п'яного Запольського на віз і вирушили в дорогу.

Паньство Червінські і кілька чоловік шляхти очікували з хвили на хвилю повороту пана Запольського, котрий як рицез пішов здобувати свою нажечону. Коли гайдук, що вартував на вежі, дав знати що ідуть і щось везуть у возі, висипали усі на палацовий двір, але якеж розчарування усіх огорнуло, коли на возі побачили п'яного рицежа.

Що це значить, запитав пан Червінський гайдуків.

Не пощастило нам, відповів старший гайдук. Козаки підстерегли нас і піймали в садку, потім нас козаки добре вишмагали канчуками, а пана повели в світлицю і вони там мусіли пити і танцювати, а в ранці сказав сотник нам забрати пана сюди — вони лежали під столом.

Яка ганьба! Який стид, шляхтич лежав під столом, в козацькій хаті, а ті хами штовхали його своїми чобітьми.

А якжеж панна, запитала пані Червінська.

Та де там вже панна, це вже пані сотничиха, відповів гайдук. Наказала нам передати панству, що як хто важиться непроханим зявитись, то в пень вирубає.

О гори падіть на нас і прикрийте нас, ляментувала шляхта.

Чистий лотр і збуй, а не моя донька, плакала пані Червінська.

Здійняли гайдуки з воза Запольського, занесли до покою, а оден з них погнав коні назад, щоб здати віз.

А що завіз пана до палацу Червінського?

Так є пане сотнику.

Гаразд! Забирайте коні і гайда, та більш не важтесь лізти сюди — бо і голов позбудетесь.

Коли Запольський прийшов до себе і пригадав усе, що з ним сталось, що він родовитий шляхтич, дідич був на весілю у свого найлютішого ворога, танцював з ним і спав під столом, в ногах паних козаків. Ох за цю образу сотник дорого заплатить. А Гануся — вона вже жінка сотника. Ох коби сила — задусивби обох як котенят... Гандзя Золотаренко... козачка. Так ні, крикнув Запольський і стукнув кулаком в стіл, брешеш таки будеш моя. І закликав Запольський на душу і тіло, що відібе Ганусю від сотника.

Тимчасом молода сотничиха раювала з любим мужем, та тішилась любовію свекрухи, яка пестила її, як рідну дитину. В скорім часі Юрась Золотаренко став полковником. Ще більше поваги і пошани придбала Гануся. Здавалось, що всьо вже ввійшло в свою колію, що шляхта помирилась з сумною для них дійсністю, та не так воно було на ділі, шляхта лишень замовкла і чекала відповідної хвилі для пімсти і як побачимо дальше ця хвиля швидко наспіла.

Прошло зо три місяці. Виїхав раз Золотаренко в Київ по військових справах, а Гануся лишилась з мамою. Що дня вона ходила в служницю до Дніпра купатися. Не ходи донцю нікуди від мене, говорила мама. Я на хвилинку мамцю, тільки викупаюсь. Не бійтесь за мене. Гляди мені — бо бити-му як втопишся. Не бійтесь мамцю я умію пливати.

Пішла одного вечера Гануся, як все купатися, пройшла година, друга — не вертала. Занепокоїлась стара Олена. Вийшла в сад який припирав до Дніпра і стала кликати, та ніхто не відзивався. Затремтіла

Олена, коли вздріла в однім місці траву зім'яту, неначе кількох людей лежало. Боже мій, заломала руки Олена, хтось підстерігав її — то вони прокляті піввали мою голубку. За хвилину учула стогін в ярку, кинулась туди, і побачила звязану служницю Оксану з розбитою головою. Розв'язала шнур і запитала: Оксано деж моя люба невісточка. Ох схопили її, отой проклятий Запольський з гайдуками. Ми тільки спустились в ярку, а там на нас кинулись вони, пані полковниця завзято боролась, ледво подолати їх, а мене ударив гайдук мушкетом по голові і я знепритомніла.

Ох Боже мій! заридала Олена, якеж лишенько нас навістило. Сину мій, сиңу, не знаєш — не гадаєш, що лютий ворог твою кохану жінку схопив. Донечко моя, горличко, дитиночко люба, щож вони там з тобою діють — так голосила Олена. Прибігло скільки козаків, що лишились на хуторі, але вже було запізно.

Сідай Василю на коня і що духу гони до полковника Довбуша, а як не застанеш, то до полковника Черниша, зарядила Олена, най прибудуть, на поміч. Усіх ляхів най вимордують, палац зруйнують, а мою донечку кохану визволять.

Понісся стрілою козак і за годину прибули три полковники і чотири сотники, та більш як сотня козаків. Усі були страшно обурені. В пень вибити прокляте кодро, кричали козаки. Вона вільна козачка, жінка полковника, голови свої за ню положимо. Погибель їм! На палац! на ляхів!

Більш умірковані козаки рішили подождати раня аби розвідати де знаходиться молода полковниця і туди ударити. Для того вислали на вивіди свого чоловіка, котрий другого дня над вечер приніс вістку, що полковниця знаходиться в палацу Червінських, що охорона палацу побільшена і очікують на приїзд біскупа, котрий силоміць має повінчати її з Запольським.

В пень вибити погань! знова закричали козаки.

Це наруга над нашою вірою і волею. За віру і волю! в пень вибити, каменя на камені не лишити, роздалися грізні оклики.

На цю хвилю в подвіре вїхав полковник Золотаренко, серце віщувало йому, що в домі якийсь нещасте скоїлось. На зустріч вийшла мати і слезами заливаючись, промовила: Ох нещастя сину нас навістило, пїрвали люті вороги нашу кохану пташину, не вийде вже витати тебе твоя люба Гандзуня. Слухав Юрась мовчки, почорнів від гніву, рука нервово стискала руку шаблі, а потім звернувшись до старшини і козаків мовив: Панове! ляхи силою, розбойом забрали мою шлюбну жінку, зневажили наші права і обряд і тепер знущаються над нею. Нашим обовязком є вирвати її від них, а винних покарати. Чи згодні ви зі мною?

Ще питаєш пане полковнику, веди нас, голови свої положим. Погибель їм! закричали козаки.

Гаразд! Дякую вам браття. Розпитав Золотаренко докладно маму, служницю і того козака що ходив на вивіди і коли вчув що біскуп має вінчати Ганусю, суворо глянув в простір, в напрямку палацу і сказав: Я вас звінчаю іроди.

Приступили зараз до наради: усі радили ударити на палац здобути його приступом і молоду полковницю освободити, а шляхту вирізати. Однак Золотаренко був чоловік розважний і сказав так: Панове товариство, не хочу щоб з за моїх семейних справ починалась пожежа, до палацу дістанемось без бою, мордувати нікого не будем, а кому слід тому науку випишем ремінним пером. Не по душі було це завзятим козарлюгам, бо на їх думку то найкраще було вибити в пень, але мусіли успокоїтись і задовольнитись з права писання ремінним пером.

Казав Золотаренко запрягти в старий візок коня, викотити бочілку з горілкою всипав туди сонного зілля і вирушили в напрямку палацу, в двох верствах отаборились в лісі а як звечеріло тихцем підїхали балкою блище і пустили вперед коня з візком і горіл-

кою дорогою по при палац, саміж залягли недалеко і чекали, що з цього вийде. Плян Золотаренка удався знаменито. Сторожа палацова вздрівши самого коня з візком висипала за ворота і знайшовши в візку горілку, припала до неї як пявки, одні відходили, другі приходили, а за пів години часу покотом лежали, де кого сон звалив.

Тепер гайда в гості на весілля, гукнув Золотаренко, тільки тихцем, частина коло воріт на сторожі будьте, частина кругом палацу а решта зі мною в середину. Входи я знаю, бо мені Гандзучя оповіла.

Ще за скілька хвилин палац був в руках козаків, кождий став на своє місце, а Золотаренко з полковником Чернишом, двома сотниками, Гнатом і двайцятьма козаками кинувся в середину палацу прямоючи до великої салі, де чувся гамір шляхти.

Тепер вернімся до бідної Гандзі, що діялось з нею. Як гайдуки разом з Запольським напали на неї, вона завзято боронилась від напасників, які ледво подолали її. Від боротьби і сильного потрясення полковниця знепритомніла і коли прийшла до себе, то побачила, що вона знаходиться в палацу в своїм давнім покою. Об утечі не могло бути думки, бо її цим разом пильно сторожили. Запольський виріс на цілу голову: Уся шляхта триюфувала.

Не зважаючи на то, що Гануся вже не була панною а замужньою женщиною, Запольський заявив, що він хоче використати своє право жениха і забере Ганусю на Волинь. Цему ніхто не перечив а вихваляли цнотливість Запольського. Рішили запросити біскупа, аби він скасував шлюб Ганусі з Золотаренком і повинчав її з Запольським. Біскуп недав довго на себе чекати, він прибув до палацу того дня, як козаки плянували наступ.

Ще до приїзду біскупа до Ганусі зайшов її батько пан Червінський і запитав: сподіюсь, що побувавши в хамськiм товаристві тобі вже відбаглось того

обцовання і ти подумаєш о тім, якби змити з себе і з нас ту страшну пляму.

На це полковниця Золотаренко поважно відповіла: перше всего ви скажіть мені на яким праві ви силою, розбойом захопчили в свої руки мене жінку полковника, вільну козачку. Невже гадаєте, що це вам так мишється. За яругу надімною і моїм мужем козаки люто пімстяться, а тому драбови Запольському я власноручно спорю плечі.

Ти ще своє правиш, закричав Червінський, на цей раз так буде, як я велю, станеш жінкою папа Запольського.

Так! ви хочете мати двох зятів. Це цікаво, коби мені тільки навинувся під руки той другий муж.

Можеш собі плескати язиком, небійсь помалу вибем з тебе той подлий дух.

Ої кажу вам, що не поздоровиться вам від цього, краще пустіть мене звідсіль.

Пустити, прошипотів Червінський, в землю скорше тебе нущу, ніж до тих збуїв і хижо глянувши на непокірну доньку вийшов.

Коли приїхав біскуп і шляхта, Червінський сказав покликати до салі Ганусю. Ввели її два гайдуки. Шляхта витріщила на ню очі наче на яке заморське чудо. В салі стояв стіл на котрім горіли свічки, стояв хрест і книги, свячена вода, а в фотелю сидів в ризах біскуп а побіч него стояв ксьондз Бенедикт.

Підійди дочко до мене, мовив біскуп і вислухай уважно що я тобі скажу.

Коли не маю з чим, відповіла розлючена полковниця.

Так дочко, правду мовиш що немаєш з чим підійти, стратилась усьо.

Ні не стратила, але не успіла взяти з собою.

Що не успіла взяти дитино, я тобі усьо дам усьо верну і віру і честь і законне малженство.

Ні ойче, цього мені не треба, я це все маю, ви мені

дайте канчук щоб я отому драбови спину списала, сказала полковниця показуючи на Запольського.

Усі ахнули, Запольський скривився від люті.

Біскуп лупав очима і збився з пантелику, він її хоче вінчати, а вона жениха хрестити.

Заспокійся дитино, правив далій біскуп, я тої схизматицької шлюб касую, звільняю тебе від усяких обітниць, вертаю тебе назад в лоно католицької церкви і зараз повинчаю з зацним і шаповним паном Запольським, підійди з розкаянням і виконай святий обряд.

Як ви мене силою можете заставити виконувати ваші обряди?

Так дзецко моє. для блага св. косцьола, для народа, аби тебе повернути на дорогу правди, если не упокоришся примінімо і силу.

Силою будете мене вінчати, крикнула Гандзя, мене полковницю Золотаренко, вільну козачку, з тим драбом, п'яногою, глядіть бо не подивлюсь що ви біскуп, а що в руках попаду, голову розібю.

Шляхта загомонила, пані і панянки сплеснули руками. Червінський дав знак і чотирох гайдуків кинулось до Гандзі, схопили за руки і підвели до стола. Надлюдським зусиллям вирвалася Гандзя від гайдуків схопила ліхтар і пустила ним в Запольського, гайдукки кинулись на ню силуючись схопити але Гандзя завзято боронилася другим ліхтаром, на поміч кинулась шляхта, але в цю критичну хвилю коли сили покидали геройську козачку, двері з тріском розчинились і влетіли до салі козаки з полковником Золотаренком на чолі.

Геть прокляті! закричав Золотаренко, знущаєтесь над моєю жінкою, катюги ледачі. Засвістали ремінні пера і почали писарі писати, не розбирали, а хто під руку попав і сам біскуп з Бенедиктом дістали паяткового.

Гандзя кинулась до свого мужа, до свого сокола, обнялись і осипали поцілунками одно другого.

Всю шляхту зігнали в кут як баранів, а коли Гандзя натішилась мужом тоді звеліла козакам розложити пана Запольського. Не поміг йому опір, звернули на підлогу, тепер співай йому ойче бо я починаю вінчати і звернулась Гандзя до біскупа вишмагала свого ворога аж рука зболіла.

От де молодець наша полковниця, раділи козаки. Тепер панове шляхта, зарядив Золотаренко, сідайте за стіл і то чиніть мою волю, бо серце моє ще горить, на шматки порубаю.

Посідала шляхта, трясеться. Гаразд! А ти швагре був у мене на весіллю, їв, пив і танцював, отож і я до тебе загостив, приймай і нас. у тебе сьогодні весілля. Випемо, крикнемо віват! пстанцюєм. Не сумуй, що там Гандзуня трохи витрінала на тобі одержу то нічого. Це за то що ти потолочив нам траву у садочку.

Гандзуню горличко, господарі щось не в гуморі, займись ти вечерою, скажи давати на стіл, бо ми голодні і тим що на дворі звели дати їсти.

Гаразд Юрасику, зараз усе буде мовила Гандзя і пішла з козаком до кухні.

За хвилию з'явився у салі Гнат, йому все щастило на стрічу з Йоськом, знайшов його в кухні під печею і проволік в салю. Ось пане полковнику ще одна значна особа, це їхній дзекан, у него ключі від наших церков.

Ну то посади його Гнате межі своїми мовив задоволений Золотаренко.

Ходи на почесне місце, а посуньтесь панотці, дайте дзеканови місце. Прошу ойче Йоську сідайте коло ваших браці. Тільки звичаю не забувай, знаєш що панотці як здибаються то зараз лижуться, поцілуйтесь з отцем біскупом.

Біскуп скрутився і пробубонів: це насильство і глум над духовною особою, але полковник Черниш як вдарив об стіл булавою, то шляхта аж підскочила. Глум катюго кажеш, а як ти силою брався вінчати замужню жінку — то не глум. Цілуй драб драба, бо ще

й не так заставляю оден другого цілувати. Нема жартів обхопив Йосько біскупа і цмокнув.

Отак, добре, похвалив Гнат, а ти череватий, звернувся Гнат до Бенедикта, цілуй ойца Йоська в руку, бо він дзекан. Бенедикт почав муркотіти, але Гнат як урвав канчуком то той в одній хвилі цмокнув жида в руку.

За той час зявилась на столі добірна вечера з моцними трунками.

Підійняв Золотаренко чарку і мовив: за здоровля господарів, за здоровля всего славного війська козацького.

За ним встав грізний полковник Черниш підійняв високо чарку, поглядів на шляхту мильньо і крикнув: за здоровля нашої хороброї і славної полковниці Гандзі Золотаренко віват! Віват! — закричала шляхта.

За здоровля моєї любой матусі полковниці Олени Золотаренко віват! крикнула Гандзя. Віват! крикнули всі. Почали їсти пити, трунки ударили в голови, почала шляхта ківатися. Ну щож дорогі тестю і тещо не булисьте у мене на весілля, то я до вас приїхав тепер вже гаразд, маєте двох зятів: пана і козака, лишень від одного внуків будете мати. Глядіть пани аби я небув змушений другий раз до вас загостити — бо тоді буде не мила наша стріча. Я до вас не їду, не йдіть до мене, а ти швагре памятай як ще оден раз потолочиш нам траву у садочку, то я сам вилічу тобі копу горячих — то будь певний що аж весною тобі шкура загоїться.

Панство мовчало тільки сопіло і лупало очима.

Тепер Гандзуню скажи покликати палацову музику, як весілля то весілля, не мож обійтись без танців.

За хвилю увійшли музики. Честь духовним особам, сказав Золотаренко, нехай ойци починають, ну біскупе, ти старший починай. Підпилий біскуп заlementів: мені невольно пане полковнику.

Невольно! гукнув полковник Черниш, тобі багато дечого невольно, але ти твориш, вилазь з застола

і поли в руки, бо я тобі булавою додам охоти до танців. Виліз біскуп, за ним і грубий Бенедикт. А дзекан що? марш ойче Йоську. Вискочив і Йосько. Заграли музики і зачали бідаки помаленько танцювати, але не клеїлось їм, бо жидюга дуже підскакував, а ті занадто помалу круtilись. Без тебе Гандзюно не обійдеться, мовив Золотаренко. Ану ойче біскупе з моєю жінкою, тільки уважай собі тримайся. Пішла Гандзя в танець, крутила біскупа на всі боки, аж язика вивалив. Козаки немогли втриматись від сміху, а пані умлівали. Ах яка ганьба! шептали. Встав Золотаренко, підійшов до пані Червінської і мовив: прошу вельможну паню на танець з зятьом, зімною лишень сьогодні потанцюєте, а з другим зятем і що дня зможете.

Ганусю! Заляментувала пані Червінська, вибав мене від цього сорому.

Що! відповіла Гандзя, сором з моїм мужем полковником піти в танець. Не дратуйте нас доки ми з вами чемні. Рада не рада пані Червінська встала і пішла в танець. О так! гарно, похвалив Золотаренко, це то я знаю що маю тещу. А коли мама з зятем танцювала, то ви тату мусите зі мною, підійшла Гандзя до пана Червінського і попросила в танець.

І тобі стає смілости робити сміх з твого батька, пробелькотів Червінський. Який там сміх, забаглося вам сьогодні мого весілля — то танцюйте і то раз два — бо он панянки і пані аж трусяться так хочуть танцювати з козаками. Ну тестю не зневажай мені жінки, крикнув Золотаренко. Не вивернешся, пішов старий шляхтич в танець. Тепер будете знати що у вашої доньки було весілля. А щож ви панове, звернулась Гандзя до козаків — сидите, вибирайте любу з шляхтянок і гайда — вони бідні аж слинку ликають так хочуть трохи поскакати. Сьогодні шляхта гуляє з козаками до спілки. Починайте. Пані і панянки запищали: Ганусю! золота дорога не роби нам встиду.

Що! встид, а ви чого сюди приїхали на моє весілля, так танцюйте. Ви лишень попробуйте як гарно

та мило з козаками танцювати, то усі панянки пови-
ходять заміж за козаків. Приглядайтесь панянки, мо-
же наглянете якого чорнобрового, а як не смієте —
то най мамунці вибирають зятя.

О Боже до чого она дійшла, шепотіли пані.

Козаки не заставили себе довго просити і взя-
лись до танців, а як вродливий сотник Калнешиват-
ський повів в танець панянку Марію Чорномську —
то усі загляділись на ту красну пару, навіть пані пе-
рестали охати, а Маринця танцювала як навіжена.
Калнешиватський посадив панянку з боку, поцілував
в руку і сів біля неї почавши розмову. Був то чоловік
бувалий і учений, він зацікавив Мариню своїми опові-
даннями і чемністю, за то її мамця витріщувала на них
очі, а від злости дістала шкавку. Гандзя підсіла до
них і почала юдити: Маринцю може будем подруга-
ми. Ну чогож зачервінілась, ви неначе родились одно
для другого, пан скоро полковником будуть. А може
ти так як і усі гордуеш козаками?

Ні Ганусю, я не гордую і кинула очима на сотни-
ка. Ну то і гаразд, користайте з нагоди, бо другої та-
кої не буде, в третій раз віддавати заміж мене не бу-
дуть.

Безчельна вона зводить Мариню з тим сотником,
остатний лотр, шепотіли межи собою пані.

Пора вже нам і до дому, мовив Золотаренко, най
вельможне панство спочиває.

Варто булоб тобі ойче біскупе заплатити за твою
духовну опіку над моєю жінкою і твоїм асистентам,
але на сей раз вибачаю вам, глядіть лише аби в дру-
ге цього не сталось — бо тоді як заплачу — то вас і
дітько возьме.

Бувайте здорові тестю і теща, дякую що викоха-
лисьте для мене на жінку таку гарну донечку, за то
беру її без усякого віна, а ти шваґре вибачай, можеш
ще раз подивитися на мою жіночку тай тільки усьо-
го, а як злапаєшся за плечі то усе її білу ручку спо-
мянеш.

Ходім Гандзю. Ходім Юрасю, промовила Гандзя, там десь певно бідна матуся очі прогляділа за мною.

О десь певно біля воріт виглядає.

Зібрались козаки і вийшли з палацу, посідали на коней і рушили з піснею до дому.

Шляхта довго ще сиділа і лупала очима, декотрі спали під лавками, Запольський гриз вуса зі злости і крутив пальці аж кости хрупотіли, а пан Червінський опустив отяжілу голову і щось бубонів під ніс, тверезійші почали вигукувати: збуї, лотри, така ганьба, вибити, винищити до ноги. Пані і панянки умивали руки і лиця від козацького духу.

П'яного дзекана Йоська виволокли з салі і викинули на двір, а біскуп і Бенедикт полоскали рот свяченою водою. Пані Чарномська бештала свою Маринцю за залицання до сотника. Мені не треба козачки, кричала вельможна пані. Отак довго крутилась шляхта аж поки усі не позасипляли. На другий день прийшовши до себе усі були не в гуморі, особливо пан Запольський, довго радили та нічого придумати не могли і помаленьку розіхались.

Тимчасом козаки були в веселім гуморі і цілу дорогу жартуючи оповідали про бенькет в палацу. Коли наблизились до хутора, побачили далеко за ворітьми, стару полковницю Олену.

Гандзя зіскочила з коня і побігла на зустріч і кинулись одна другій в обійми.

Горличко моя люба, донечко моя, знущались там над тобою дитинко?

Усього було мамцю, та це байдуже, за то ми гарно забавились в палацу, танцювали козаки з шляхтянками, а я мамцю з череватим біскупом. Така чудасія мамцю була, що то незнаю, чи де таке траплялося. А Запольському явилічила кількадесять канчуків. Ага, ще мамцю потіха була, як посадили Йоська помежи біскупа і ксьондза і цілувались усі трое.

А бодай же вам добро було, яких же ви гарних фіглів шляхті натворили, раділа стара Олена.

Знов, після того, затихла шляхта на який час, вичікуючи нагоди пімститись за свою зневагу.

Пройшло скільки місяців, почали нависати чорні хмари над Україною. стогін поневоленого народу все більшав, лютьсть шляхти переповнювала міру терпелювості, ксьондзи приневолювали народ православний до унії, мстились над духовенством, віддавали церкви в аренду жидам. Дух повстання проти гнобителів пронісся по Україні і почалась пожежа. Вирушив і полковник Золотаренко в похід, та нічого не могли вдіяти з перемагаючою силою ляхською, тільки кровю своєю рідну землю напоїли, та кістками устелили. Заплакала пенька за своїми синами соколами, заплакала жінка за мужем, та дівчина за судженим.

З того скористали Червінський з своїм невінчаним зятем Запольським, панали на хутір Золотаренка, спалили дім і силою захопили молоду полковницю. Не дешево прийшлася їм ця здобич, геройська козачка обороняючи себе і свекруху, батька і Занольського поранила, а двох гайдуків труном положила.

Знесилену Гандзю у почи відвезли до кляштору на вічну покуту і знущання законників.

Настоятель кляштору о. Августин, вздрівши красавицю Гандзю, дуже зрадів, що такий скарб поступає в його повне розпорядження і замкнув її в секретній мурованій келії.

Томилась бідна Гандзя і не бачила виходу зі свого положення. Вечером другого дня вчула вона плач і чужий жіночий крик в коритарі, когось волокли і замкнули в сусідній келії, а за годину почула чийсь кроки, хтось увійшов в ту келію, з котрої після доносився плач і стогін жінчини. Гандзя знала, що в мурах таких кляшторів законники уприємнювали своє життя, а жертви їх приємностей звичайно счезали безслідно. Страх огорнув Гандзю, рішила дорого віддати своє життя. Огляділа кімнату, аби найти якийсь предмет для оборони, але нічого не знайшла, тоді взялась до лавки і почала виривати ніжку. Довго

мучилась, але таки вирвала і поставила в куті, а сама сіла і чекала, що далше буде. Пізно вже було, але сон не змагав її, думка за думкою пробігали: думала про мужа, за добру милу свекруху, що з нею, про свого сина, бо вже третій місяць почувала себе матірю. За думу її нарушили чийсь кроки коло дверей. Це до мене, подумала Гандзя і задріжала. Дійсно двері одчинились і увійшов ойцец Августин з каганцем і з фляшкою меду, та закускою в руках.

Тобі тут скучно самій, солодким голосом промовив Августин, я прийшов відвідати тебе.

В таку пору ви прийшли відвідати мене, спитала Гандзя.

Так моя дорога, це самий найкращий час. Випий кубок меду, закуси моя голубко повеселійшаєш, та й я коло тебе. Не бійся, тобі буде добре у мене, як будеш покірна. Таких гарних жінчин сама природа создала, щоб ними тішитися. Ти мовчиш, не гарно з твоєї сторони, всьо у мене будеш мати. Хіба такі чудові устонька для простого козака — то вони для мене призначені. З цими словами, ласий до жінок законник, хотів обійняти Гандзю і поцілувати, але не на таку бідака натрафив.

Гандзя скочила в сторону і ніжкою від стільця так огрїла о. Августина по голові що той ні скрикнувши упав на землю. Не памятаючи себе Гандзя почала молотити ойца куда попала. Добре вибивши рішила утікати, вздрівши у ойца за поясом вязку ключів, взяла їх, тихенько вийшла, замкнула двері, прислухалась: тихо всюди. Підійшла до сусідних дверей попробувала оден, другий ключ і відчинила. В куті хтось тихо плакав. Гандзя підійшла блище. Не мучте мене, кати, виродки, почувся голос з кута. Не бійся, я така жертва як і ти, я прийшла вирятувати тебе. А ти хто така?

Я козачка, донька курінного отамана Степана Палієнка-Оксана, відповіла увязнена.

Я жінка полковника Золотаренка.

Ах Гандзя! скрикнула Оксана і кинулась в обійми своїй освободительці.

Ох моя пані мила, мовила Оксана тут в одній келії є три наших козачки, там їх мордують прокляті ляхи, я чула їх плач і крик.

Ходім Оксано освободимо їх, я маю ключі, тільки гляди як увійдемо так прямо по голові і лупи бузувірів. Виломали ніжку від лавки і направились в сусідню келію. Знов ключі okazали прислугу, двері одчинились і туди влетіла Гандзя і Оксана. За столом сиділо підпитих чотири законники і обіймали одну дівчину і дві молодих жінки, а ті старались вирватись від них. В одну мить прискочили до них Гандзя і Оксана. Трах! трах! по головах ніжками від лавки і насильники покотились на землю, тоді усі вже в п'ятьох, били ту звірину в людським тілі, доки ці не страшили пам'яті.

Тепер беріть що в руки попадете і гайда з кляштору на волю добуватись. Тільки що пустились іти, а їм на зустріч законник з ліхтарем і за ним кілька узброєних ляхів.

Гандзя з своїми товаришками успіли сховатись в кут, але тривога їх була надаремна бо ляхи завернули недалеко них на право.

Ян чи віш добже дроге? питав оден з ляхів другого.

Вем, відповів другий.

Ходім за ними шепнула Гандзя, Законник веде їх до тайного виходу з кляштору. Випустить їх, а після буде мусів і нас випустити. Мов тіни послідували козачки за ляхами. Дійсно законник привів їх до тайного виходу, відчинив двері і вони вийшли. Законник замкнув тяжкі дубові оковані двері і направився на зад, та лишень зробив скілька кроків, як опинився в руках дужих козачок, не успів навіть крикнути, як був на землі зв'язаний власним його шнуром, які носили законники, а рот щиро заткали йому хусткою. Ключі перейшли до рук Гандзі і через скілька хвилин во-

на з своїми товаришками вже була за мурами кляштору. Почали іти наздогад під покровом п'ятми, та лишень пройшли яких п'ятьсот кроків як їх обскочили козаки. Се хто? вчувся тихий голос. Та се баби, якісь ляцькі відьми, чи яка мара. Хто ви такі?

Я жінка полковника Золотаренка тихо озвалась Гандзя.

Гандзя! почувись голоси.

Я сама, з неволі кляшторної втікаємо і коротко оповіла про свої пригоди.

От і гаразд, промовив сотник Варивода, а ми на вивіди прийшли, бо тут в кляшторі дехто з нашої старшини увязнені сидять і полковник Золотаренко.

Як і мій муж тут? скрикнула Гандзя.

Так, відповів Варивода, зрадою забрали їх прокляті ляхи.

Ходім зараз назад, сказала Гандзя, ось у мене ключі, а той законник мусить показати де наша старшина сидить. За хвилю були всі гуртом біля законника, освободили йому рот і Гандзя запитала; де сидять козаки, котрих сьогодні привели до кляштору, зараз веди нас туди, коли хочеш жити. Законник вздрівши козаків пробелькотів; я не знаю. Але дставши кілька горячих канчуків, почав просити дарувати йому життя і сказав що покаже тай підвів де вони замкнені. Гляди! мовила розлютована Гандзя, если задумаєш зрадити — то перший трупом падеш. Вхопив сотник Варивода своєю залізною рукою законника за ковнір і пішли. Проминули два коритарі і стали перед залізними двірима. Тут, прошепотів законник, вибрав ключ з вязки котру тримала Гандзя і відчинив двері. В підвалі дійсно сиділи заковані полковники і сотники, а між ними і Золотаренко. Кинулась Гандзя до свого любого мужа, а той не знав чи то сон, чи дійсність. Не було часу питати, або відповідати, кожна хвиля рахована, вмить позлітали кайдани, в одні з них закували законника, замкнули двері і щасливо вибрались за мури кляштору. Тут

тільки довідався Золотаренко, кому має завдячувати своє життя і широко пригорнув до свого серця любу Гандзю, котра покрила себе славою невмірущою.

Вже відійшли козаки далеко в ліс, коли почули кінський тупіт. Наближалось чоловіка десять їздців — то простували до кляштору ляхи. Їхали кроком безпечно і голосно розмовляли.

Аж сьогодні пан квітується з Золотаренком, промовив оден. Не такі у мене з ним порахунки, щоб за оден раз поквітуватись, почувлась відповідь.

Золотаренко і Гандзя здригнулись, то їхав їх заклятий ворог Запольський, він спішив до кляштору, щоби пімститись над Золотаренком за образу свого шляхетського гонору. Та несудилось йому і цей раз досягнути свого, бо козаки несподівано вдарили на ляхів, чотирох на місці положили, а решту звязали.

То ти драбе в чистім полі боїшся чоло ставити, звернувся Золотаренко до Запольського, а гнався розправлятися зі мною безборонним, закованим. Зараз буде край всьому, оден з нас має уступити з дороги, бо двом нам тісно. Гнате розв'яжи йому руки.

Пощо пане полковнику розв'язувати, підсадити на дерево, нехай висить, шляхта любить високо бути. Ні Гнате це не лицарське діло звязаного замордувати, хтоб він не був.

Коли Гнат розв'язав Запольському руки, Золотаренко звернувся до нього: бери шаблю і готовся до бою, оден з нас має накласти головою. А ти Гнате, если цей лях мене подолає абиь пальцем його не рушив. Це мій приказ. Чуєш!

Слово твое пане полковнику закон для мене, але ще не родився той лях рука котрого тебе, пане полковник, подолалаб.

Будь здорова Гандзуню, привитай матусю від мене, если судилось мені смерть тут найти, звернувся Золотаренко до Гандзі.

При світлі смолоскипів зійшлись противники. Золотаренком володіли: відвага, сила і знання шту-

ки воєної, а Запольським пімста. Запольський перший напав на Золотаренка, удари сипались як блискавиця, та Золотаренко кождий з них відбивав знесилюючи свого противника, а на раз відбивши удар, Золотаренко сам напав на Запольського, той відбив два удари, а за третим упав трупом з роздвоєною головою.

Хоч одно праве діло учинив, що в чеснім бою своєї шляхетської душі позбувся, промовив Золотаренко і всі поїхали дальше добравшись щасливо до табору. Прибуття старшини придало духа козакам і ляхи мусіли заключити угоду.

Повернув Золотаренко з своєю любовою Гандзунею на хутір, втішилась ними стара матуся, не знала як витати любих діточок.

Відбудував Золотаренко дім і сімейне життя їх знов ввійшло в свою колію. А в скорім часі завітав до них новий гість, то Гандзя породила чорнобрового сина.

Пан Червінський виїхав на Волинь, щоб не стрічатись з своїм ворогом і не чути нічого про свою зухвалу дочку.

Закінчив 3. січня 1925 р.

